

გურამ უფლისაშვილი

ქუთაისის სამრეწველო წარმოება საკუთრებით ურთიერთობათა რეფორმის დასრულების შემდეგ

მ
ი
კ
რ
ე
კ
ონ
ომ
ი
კ
ა,
მ
ე
წ
ე
მ
ე
ნ
ტ
ი

ნებისმიერი ეკონომიკური სისტემის ბუნება და შინაარსი განისაზღვრება მისთვის დამახასიათებელი საკუთრებითი ურთიერთობებით. მრავალი უცხოელი და ქართველი ავტორი ადასტურებს იმ ჭეშმარიტებას, რომ მხოლოდ კერძო საკუთრება და მისი ხელუხლებლობის გარანტია უზრუნველყოფს ადამიანის უმაღლეს მოტივაციას შრომისადმი და მის განკარგულებაში არსებული რესურსების მაქსიმალური ეფექტიანობით გამოყენებას. ასევე ვიზიარებთ მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ფირმები, როგორც წესი, არაეფექტიანია.

ცხადია, რომ არასაბაზრო ეკონომიკის გადაყვანა თანამედროვე ცივილიზირებულ ურთიერთობებზე და მართვის სისტემური გაუმჯობესება შეუძლებელია საკუთრების რადიკალური რეფორმის გარეშე. ამ და სხვა მიზეზების გამო მთელს პოსტსაბჭოთა სივრცეში, მათ შორის საქართველოში მიმდინარეობდა და ძირითადად უკვე დასრულდა პრივატიზაციის პროცესი.

პრივატიზაციის ცნების სხვადასხვა ინტერპრეტაციებს შორის საინტერესოდ გვეჩვენება ამერიკელი მეცნიერების ე. სავასის განმარტება: „პრივატიზაცია - ესაა მოქმედება, რომელიც მიმართულია სახელმწიფოს როლის შემცირებისაკენ და კერძო სექტორის როლის ამაღლებისაკენ საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში ან აქტივების ფლობაში“¹. მართლაც, საკუთრებით ურთიერთობათა რეფორმის ძირითადი მიზნად უნდა ვაღიაროთ სწორედ საწარმოთა მართვის ძირეული გაუმჯობესება, რაც უნდა გამოიწვიოს კერძო ინიციატივის წინ წამოწევა. პრივატიზაციამ უნდა უზრუნველყოს საშუალო ფენის - ახალ მესაკუთრეთა კლასის ფორმირება. მისი ბირთვი უნდა შეადგინოს შრომისმოყვარე და ენერგიულმა მეწარმეებმა, რომლებიც საკუთარი სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის ამაღლების მიზნით მზად იქნებიან წავიდნენ რეალურ რისკზე იმის გაცნობიერებით, რომ წარ-

მატება ან წარუმატებლობა ბიზნესში მათთვის რეალური სარგებელის ან დანაკარგების მომტანი იქნება. პრივატიზაციის შედეგიანობის შესაფასებლად სწორედ ასეთი კრიტერიუმი უნდა იქნას გამოყენებული.

საკუთრების ურთიერთობათა რეფორმა საქართველოში 1993 წლის მარტიდან დაიწყო მცირე პრივატიზაციით და მსხვილ საწარმოთა აქციონირებით, რითაც შეიქმნა წინამძღვრები ფართომასშტაბიანი პრივატიზაციისთვის. 1996 წლის ბოლოს უკვე აქციონირებული იყო ათასამდე საწარმო, აქედან ქუთაისში 64 (მ.შ. 40 სამრეწველო საწარმო). აქციონირებისთანავე აქციების ნაწილი უფასოდ გადაეცა კოლექტივის წევრებს და მათთან გათანაბრებულ პირებს. მოგვიანებით დაიწყო სავაუჩერო პრივატიზაცია, რომლის განმავლობაში უფასოდ დარიგებულ საპრივატიზებო ბარათებზე საქართველოს მასშტაბით რეალიზირებული იქნა 111 მლნ. აშშ დოლარი ნომინალური ღირებულების 84 მლნ. აქცია. მ.შ. ქუთაისში 10 მლნ. დოლარზე მეტი ღირებულების 6,9 მლნ.-მდე აქცია

პრივატიზაციის მორიგი ეტაპი დაიწყო 1996 წლის ბოლოდან სპეციალიზირებული აუქციონებით. მაგრამ მოსახლეობაში ფულადი რესურსების მწვავე დეფიციტის გამო, იგი წარუმატებლად წარიმართა, მიუხედავად აქციების მრავალგზის გამოტანისა ჯერ სრული, შემდეგ 50%, ბოლოს კი 25%-იანი საწყისი ფასით. განსახელმწიფოებრიობა დაანქარა ნულოვანმა აუქციონებმა. მაგ. მეორე ნულოვან აუქციონზე (1998 წ. თებერვალ - მარტი) გამოტანილი ქუთაისის 7 უმსხვილესი სამრეწველო საწარმოს 26 მლნ. აქციაში სულ 200 ათ. დოლარის შესაბამისი ლარი იქნა გადახდილი. მ.შ. სს „საავტომობილო ქარხანაში“ აქციათა 20%-იანი პაკეტი (5 მლნ. დოლ. ნომინალური ღირებულებით) 15 ათ. ლარად იქნა შეძენილი. ასეთივე მინიმალური თანხები იქნა მიღებული სხვა საწარმოთა აქციების რეალიზირებიდან. სახელმწიფოს ხელში დარჩენილი აქციების პრივატიზება რაიმე მნიშვნელოვანი წარმატების გარეშე შემდეგაც გრძელდებოდა.

შედეგად, ქუთაისის სამრეწველო საწარმო-

¹ ჭითანავა ნ., გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, II ნაწ., თბ. 1999. გვ. 101.

ების აბსოლუტური უმეტესობა არის მოლიანად კერძო. მიუხედავად მოვლენის ამგვარი გარეგნული შთაბეჭედაობისა, ფართომასშტაბიან პრივატიზაციას არ მოჰყოლია მათი ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება. ამ სფეროში არ მომხდარა გამოკვეთილი ცივილიზებული კერძოქსაკუთრული ინტერესების სამოქალაქებობა. პრივატიზირებულ საწარმოთა დიდ ნაწილში სააქციო კაპიტალი დანაწევრებული იქნა სხვადასხვა კატეგორიის აქციონერებზე, რითაც ძველი გაუპიროვნებელი სახელმწიფო საკუთრება შეიცვალა ასევე საკმაოდ გაუპიროვნებელი (რიგ შემთხვევებში კოლექტიური) კერძო საკუთრებით. ხოლო ნულოვანი აუქციონების შედეგად აქციათა მსხვილი პაკეტები ხელში ჩაუვარდათ ძირითადად იმავე საწარმოთა ყოფილ ხელმძღვანელებს. მათ კი საწარმოთა ამოქმედებას ამჯობინეს ნაკლებ რისკიანი და თავისი არსით პარაზიტული ოპერაციების განხორციელება - კერძოდ ჩალის ფასად შექმნილი ქონების (ჯართის და მოწყობილობების) რეალიზება. საწარმოთა აღორძინება მოითხოვდა ახალ ტექნოლოგიებს, ახლებურ მენეჯმენტსა და მარკეტინგს, მრავალმილიონიან დამატებით დაბანდებებს, რაც ახალ მესაკუთრეთა (ძირითადად იგივე ძველი ტექნოკრატის ბიუროკრატის) შესაძლებლობებს აშკარად აღემატებოდა. ქართული პრივატიზაციის მაგალითი ადასტურებს, რომ შეუძლებელია სრულფასოვანი კერძო (სააქციო და სხვა) საკუთრების ერთბაშად, ძირითადად საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული ზემოქმედების გზით სამოქალაქებობა.

მაშასადამე, უნდა ვადიაროთ, რომ პრივატიზაციის პროცესმა ვერ უზრუნველყო საქართველოს (განსაკუთრებით ქუთაისის) სამრეწველო საწარმოთა მოხვედრა ისეთ მუშაკთა ხელში, რომლებიც მოახერხებდნენ მათთვის ახალი სიცოცხლის ნაბერვას. როგორც ჩანს, სახელმწიფომაც ვერ გამოავლინა საკმარისი ენერჯია შესაფერისი ინვესტიციების მოსაძებნად. ამავე დროს, რაღა თქმა უნდა ქვეყანაში წლების განმავლობაში გამეფებული კორუფციით გაჯერებული დაძაბული ეკონომიკური ფონიც ვერ ქმნიდა მიმზიდველ გარემოს კერძო (განსაკუთრებით უცხოელი) ინვესტიციებისათვის. შემზღვეველ ფაქტორად უნდა მივიხილოთ შიდა (სამაშქლო) ბაზრების შეზღუდული მოცულობებიც.

ზემოთ აღნიშნულ პროცესთა გავლენით განხორციელდა ქუთაისის, როგორც ყოფილი სამრეწველო ცენტრის თითქმის სრული დეინდუსტრიალიზაცია. ქალაქში პრაქტიკულად არ დარჩა რაიმე მნიშვნელოვანი სამრეწველო ობი-

ექტი, თუ არ ჩავთვლით პურპროდუქტების და უაღკოპოლო სასმელების მწარმოებელ ადგილობრივი მნიშვნელობის საწარმოებს.

ყოფილი მსხვილი (განსაკუთრებით მიმემრეწველობის) საწარმოები მოლიანად "გამოთავისუფლებულია" ძველი მანქანა-მოწყობილობებისაგან (რეალიზებულია ჯართად), ზოგ შემთხვევაში მიმდინარეობს შენობათა დემონტაჟიც. მხოლოდ ზოგიერთ, უკეთეს შემთხვევებში მათ ფართობზე განლაგებულია მცირე, სახელოსნოს ტიპის ობიექტები, რომელთაც ცხადია არ შეუძლიათ ყოფილი ინდუსტრიული გიგანტების სრულფასოვანი ჩანაცვლება.

ვალკე უნდა გამოვეყოთ უცხოელ ინვესტორთა მონაწილეების საკითხი ქართულ პრივატიზაციაში და საერთოდ, საქართველოს ეკონომიკაში. თუკი გავაანალიზებთ საზღვარგარეთული ინვესტიციების დარგობრივ მიმართულებების დინამიკას, იკვეთება შემდეგი თანამიმდევრობა. მსხვილ ინვესტიციებს პირველ რიგში, ადგილი აქონდა ნავთობ და გაზსადენების მშენებლობასა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოწყობაში (უთუოდ სახელმწიფოთაშორისი გეოპოლიტიკური ინტერესების გამო), მოგვიანებით გამოიკვეთა ინვესტიციები საბანკო-საფინანსო სექტორში, ენერჯეტიკაში და ენერჯოლისტრიბიუციაში. ამჟამად სახეზეა მსხვილი ინვესტიციები მშენებლობაში, სასტუმრო სერვისში და საკურორტო ინფრასტრუქტურაში. ჯერჯერობით ინვესტორთა (როგორც უცხოელ, ისე სამამულო ინვესტორთა) დაინტერესება მრეწველობით მხოლოდ ეპიზოდურ ხასიათს ატარებს და შემოიფარგლება ძირითადად ენერჯეტიკით და მომპოვებელი მრეწველობით. მართალია უცხოელი ინვესტორების ინტერესთა დინამიკის ამგვარი ინტერპრეტაცია აბსოლუტურად ზუსტი არ არის, მაგრამ ზოგადად ასეთი კანონზომიერება აშკარად სახეზეა.

მსხვილი (მით უმეტეს წარმატებული) საინვესტიციო პროექტების ჩამონათვალში ვერ ვიპოვით დაბანდებებს მანქანათმშენებლობაში და მრეწველობის სხვა მადალტექნოლოგიურ და მეცნიერებატეკვად დარგებში. ამ სიტუაციის მიზეზთა გასარკვევად უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ამ დარგების პროდუქცია გამოირჩევა რთული და სტრუქტურირებული სასაქონლო ასორტიმენტით, რომლის რეალიზაცია შეუძლებელია შემოფარგლოს მხოლოდ საქართველოს შიდა ბაზრებით და აუცილებლად ორიენტირებული უნდა იყოს უცხოეთზე. გარდა ამისა ამ დარგთა განვითარება საჭიროებს შრომისმოყვარე და კვალიფიცირებულ მუშახელს, ად-

გილზე საინჟინრო მეცნიერების განვითარების რაღაც მინიმალურ დონეს, ბიზნეს გარემოს სტაბილურობის მეტ გარანტიებს.

როგორც ჩანს, ჯერჯერობით, არც საქართველოს შიდა პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ფონი, არც სამუშაო პერსონალის კვალიფიკაციის დონე, და მსოფლიო ეკონომიკაში ქვეყნის ეკონომიკის ინტეგრაციის ხარისხიც იმდენად ოპტიმისტურად არ ფასდება ინვესტორთა (მ. შ. თუნდაც ადგილობრივ ინვესტორთა) მიერ, რომ გამართლებული იქნეს მსხვილი, ამასთან გაცილებით მეტი პასუხისმგებლობის და დეტალიზაციის შემცველი დაბანდებები მრეწველობის მაღალტექნოლოგიურ დარგებში (ვიდრე მშენებლობაში ან სასტუმრო ბიზნესში). როგორც ჩანს, მრეწველობის ამგვარი რთული დარგების უცხოელი (და სამამულო) ინვესტორების მიერ ათვისება მხოლოდ მომავლის (შესაძლოა არცთუ ისე ახლო მომავლის) საქმეა.

ამგვარი დასკვნების ფონზე მეტად პრობლემატურად იკვეთება ქ. ქუთაისის სამრეწველო წარმოების და საერთოდ როგორც ქალაქის მომავალი - წარსულში ხომ ქუთაისის მრეწველობა ძირითადად მანქანათმშენებლობაზე და მიიმე მრეწველობის სხვა დარგებზე იყო ორიენტირებული. უნდა ითქვას, რომ ქუთაისი ამჟამად ჩამოყალიბდა გამოკვეთილ დეპრესიულ რეგიონალურ ცენტრად, სადაც ერთმანეთში მწვავეაა გადახლართული უმუშევრობის, ეკონომიკური სიდუხჭირის და სხვა მწვავე სოციალური პრობლემები.

საჭიროა, რომ ქუთაისმა თანამედროვე ეტაპზე და სამომავლოდ შეიძინოს გარკვეული, შესაბამისი მნიშვნელობის ფუნქციები. ის რომ, იგი ქვეყანაში უმსხვილესი რეგიონის ადმინისტრაციული და გარკვეული საგანმანათლებლო-კულტურული ცენტრია, სრულიად არ არის შესაფერისი და საკმარისი ასეთი ზომის ქალაქის არსებობის გასამართლებლად. იგი არც ტურისტული, საზღვრისპირა ან საპორტო ცენტრია, ე.ი. ვერ ფლობს ასეთი უპირატესობიდან გამომდინარე სიკეთეებსაც. თბილისისაგან განსხვავებით იგი ვერც დედაქალაქთან დაკავშირებულ ფუნქციებს შეასრულებს (თუმცა გარკვეული დედაქალაქური ფუნქციების რეგიონებშიც გადანაწილების იდეა თავისთავად არ იყო ცუდი ახრი).

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, ქალაქის ეკონომიკური განვითარების უზრუნველსაყოფად ადგენილი უნდა იქნეს სამრეწველო ცენტრის ფუნქცია. ამასთან, შეუძლებელია ძველი სამრეწველო საწარმოების, პირვანდელი სახით აღდგენა, ძველ საწარ-

მოთა ამჟამინდელი მდგომარეობიდან გამომდინარე ეს წარმოუდგენელიცაა. ამ მიმართულებით ნებისმიერი ძალისხმევა რესურსების უახრო განიავება იქნებოდა. აქცენტი უნდა გაკეთდეს სტიმულების შექმნაზე ახალი საწარმოების ასამუშავებლად, რომელთაც ექნებათ ახალი ძირითადი ფონდები, პერსონალი და სრულიად ახალი საქმიანი ინტერესები.

ჩვენ გვესმის, რომ წარმოების განვითარებას თავისი ობიექტური წინაპირობები უნდა გაანდეს, ამიტომაც ვასახელებთ შემდეგ მხარდამჭერ ეკონომიკური ფაქტორებს, როგორიცაა:

● **ადამიანური რესურსებით უზრუნველყოფა** - ქალაქში 200 ათასამდე მცხოვრებია, მ.შ. შეიძლება გარკვეული რაოდენობის კვალიფიცირებული კონტიგენტის აყვანა;

● **სამომხმარებლო ბაზრებთან სიახლოვე** - მოსახლეობის კონცენტრაციის მაღალი დონე ნიშნავს მოხმარების მნიშვნელოვანი მოცულობასაც. ამით ხელსაყრელი პირობები იქმნება ადგილობრივ ბაზარზე ორიენტირებული კვების, მსუბუქი და ფართო მოხმარების საგნების მწარმოებელი დარგების განვითარებისათვის.

● **ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა** - ქუთაისი მჭიდრო კომუნიკაციებითაა დაკავშირებული დედაქალაქთან და შავი ზღვის პორტებთან (საინტერესოა საექსპორტო დარგებისათვის);

● **მძლავრი ენერგეტიკული პოტენციალი**. უშუალოდ ქალაქის ტერიტორიაზე და შემოგარენში განთავსებულია მძლავრი ჰიდროელექტროსადგურები, საკმაოდ ახლოს არის მყარი სათბობის მარაგებიც (უპირატესობა მიიმე მრეწველობისათვის);

● **სანედლეულო ბაზასთან სიახლოვე** - ქუთაისის მომიჯნავე რაიონებში განლაგებულია სანედლეულის ბაზები ქიმიური, საშენ მასალათა და კვების მრეწველობის განვითარებისათვის.

სტატიით ჩვენ უფრო აღვწერთ ჩვენს წინაშე მდგარ პრობლემებს, ვიდრე ვცდილობთ ამ პრობლემატიკის გადაჭრის მოქმედებათა სრულყოფილი გეგმის ჩამოყალიბებას. ასეთი კომპლექსური პროგრამა შეიძლება დამუშავდეს მხოლოდ უფრო დეტალური გამოკვლევებისა და ყველა ეკონომიკური თუ არაეკონომიკური ფაქტორის გულმოდგინე აწინააღმართის საფუძველზე. აქ მაინც ზოგადად მოვხაზავთ მოქმედებათა ზოგიერთ შესაძლო მიმართულებებს:

● **სახელმწიფომ უნდა გააგრძელოს ძალისხმევა** მსოფლიო ეკონომიკაში ქვეყნის ეკონომიკური ინტეგრაციის გასაძლიერებლად. ეს გან-

საკუთრებულად მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინებით, რომ მხოლოდ ადგილობრივი შესუღული მოცულობის ბაზრები ვერ უზრუნველყოფს მრეწველობის ძირითადი დარგების განვითარებას. ამიტომაც იყო აუცილებელი ქვეყნის მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაერთიანება;

● საჭიროა მეტი ინტენსიურობის სარეკლამო-პროპაგანდისტული კამპანიები პოტენციურ ინვესტორთა დასაინტერესებლად ჩვენთან მრეწველობის განვითარების პერსპექტივებით. უნდა მოხდეს უცხოური საქმიანი წრეებისათვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდება, მაქსიმალურად უნდა იქნას გამოყენებული საერთაშორისო საინფორმაციო საშუალებები, საერთაშორისო გამოფენები, ბაზრობები, საქმიანი დელეგაციების მიღება-დაგზავნა საერთაშორისო კონფერენციებში მონაწილეობის მისაღებად;

● დადებითი როლის შესრულება შეუძლია ქალაქის ადგილობრივ თვითმმართველობასაც. გასააქტიურებელია მისი ძალისხმევა უცხოელ ინვესტორთა მოზიდვის მიმართულებით, მ.შ. მეგობარი ქალაქების საქმიანი წრეების დასაინტერესებლად სხვა თუნდაც კულტურული სახის ღონისძიებების პარალელურად. ვფიქრობთ, რომ დასამუშავებელია ქუთაისის, როგორც რეგიონის (ქალაქის) კომპლექსური მარკეტინგული პროგრამა;

● აუცილებელია ახალ სამრეწველო საწარმოებთან მჭიდრო თანამშრომობა კვალიფიციური საინჟინრო-ტექნოლოგიური პერსონალის მონამზადებლად სახელმწიფო პროფესიული სასწავლებლების გამოყენებით;

● საჭიროა სახელმწიფო დაკვეთების გო-

ნიერული, შიდაპოლიტიკურად მოტივირებული გადაწყვეტილებებისაგან გათავისუფლებული მართვა (მაგ. როცა საუბარია შიდასაქალაქო ტრანსპორტში გამოსაყენებელი სატრანსპორტო საშუალებების საქართველოში აწყობის შესაძლებლობაზე, ალბათ არჩევანი უნდა გაკეთდეს იმ ქალაქზე, სადაც ამის ტრადიციები ათწლეულების მანძილზე ცოცხლობდა);

● ვადიანი (მაგ. ხუთწლიანი) საგადასახადო შეღავათების დაწესების შესაძლებლობის განხილვა ქუთაისში და მის უშუალო შემოგარენში მსხვილ საინვესტიციო პროექტებზე მრეწველობაში. ამან შეიძლება მიიღოს საკანონმდებლო საფუძველზე დაშვებული მრეწველობის განვითარებისათვის შეღავათიანი სპეციალური ზონის სახე, ანალოგიურად თავისუფალი ეკონომიკური ზონისა, რომლის შექმნის შესაძლებლობა ამჟამად აქტიურად განიხილება საქართველოს ერთ-ერთ საპორტო ქალაქში. ვფიქრობთ, რომ ქუთაისში სამრეწველო წარმოების განვითარების მიზანი იმდენად პრიორიტეტულად შეიძლება იქნას ჩათვლილი, რომ გამართლებულად ჩაითვალოს ხელისუფლების მხრიდან ასეთ განსაკუთრებულ მ.შ. საკანონმდებლო ხასიათის ნაბიჯებზე წასვლა.

ამრიგად, აუცილებელია ღონისძიებათა პაკეტის დამუშავება, რომლის განხორციელება შეარბილებდა ქალაქის მწვავე ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემებს და რომელიც გათვლილი იქნება არა სიმპტომების მკურნალობაზე, არამედ პრობლემების ძირეულ გადაწყვეტაზე. არანაკლებ მნიშვნელოვანია, რომ ღონისძიებათა დასახული გეგმა არ იყოს მოწყვეტილი რეალობისაგან, ე.ი. იყოს განხორციელებადი.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. ლუკასი რ., საბაზრო ეკონომიკა, თბ., 1997.
2. საქართველოში მრეწველობის სამინისტრო, საქართველოს სამრეწველო პოლიტიკის კონცეფცია, თბ., 1999.
3. საქართველოს სახელმწიფო ქონების მართვის სამინისტრო. საქართველოში სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციის საკითხები, თბ., 1996.
4. Корнай Я., Путь к свободной экономике. М., "Экономика", 1990.
5. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс. т.1.2. М., "Республика", 1993.
6. Маршалл А., Принципы экономической науки, т. 1,2,3. М., "Прогресс", 1993.